

Museumsnytt

NR. 1/2017

Fra museumsmagasinet: Den skjulte teaterkulissen **Anmeldte:** Krakket i Arendal **Reportasje:** Anatomisk teater i Padova **Portrettstafett:** Johnny-Leo Jernsletten **Kronikk:** Den naive tidsånd i kulturlivet **Vårt prosjekt:** Fargerikt fotosamarbeid **Aktuell utstilling:** Sola gratia – Kunst og kirke i 500 år

EKSPERIMENTERENDE MUSEUMSPROSJEKT **GIR TINGENE MAKT**

PORTRETTFUNN I USA

Et ganske tilfeldig loppis-funn har bidratt til ny forståelse av Henrik Ibsens klassetilhørighet.

TINGENES METODE

Ved å følge relasjonene til gjenstanden oppstår nye dimensjoner og ny kunnskap.

KRAKKET I ARENDAL

ANMELDT: Krakket i Arendal 1886, Kuben. En finanskrisen oppsto i regionen da Arendal Privatbank gikk konkurs.

Eksperimenterende museumprosjekt

Tre museer i Oslo eksperimenterer, utforsker og utprøver i prosjektet «Tingenes Metode». Målsetningen er intet mindre enn å utvikle en ny arbeidsmetode for museumsarbeid.

TEKST: SIGNY NORENDAL

«**GROSSRAUM** – tvangsarbeid i Norge 1940-45» er tittelen på en utstilling som åpner på Norsk Teknisk Museum 16. februar. «Tingenes Metodes» delprosjekt «Store ting» har vært en del av utstillingsprosjektet. Her første-konservatorene Henrik Treimo (t.v.) og Ketil Andersen ved Teknisk Museum i det som skal bli «propagandarommet» i utstillingen.

Metoden vi tester ut baserer seg på museets egne premisser, sier førstekonservator Henrik Treimo ved Norsk Teknisk Museum. Han er prosjektleder for «Tingenes Metode», som består av fem delprosjekter.

Prosjektet er treårig, har fått støtte av Kulturrådets samfunnsrolleprogram, og er nå midtveis.

– Hva er «Museets egne premisser»?

– Enkelt sagt er museenes hovedoppgaver samlingsforvaltning, forskning og formidling. Vi vil at disse tre fene skal virke sammen i museumsarbeidet, for eksempel når vi lager en utstilling, sier Treimo. – Gjenstanden er utgangspunktet for aktivitetene ved museet, og det som skiller den fra andre kunnskapsgenererende og formidlende institusjoner.

NYE HISTORIER I FORGRUNNEN

– «Hvem kaller tingene på?», spør dere i prosjektene deres. Hva mener dere med det? Er det litt mystisk?

– Absolutt ikke. Det er heller snakk om å utvikle en arbeidsmetode. Med «Hvem kaller tingene på?» mener vi: «Hvem kan vi få tak i som står i en relasjon til disse tingene, og som kan tilføre dem ny kunnskap eller nye perspektiver?» Det er en måte å åpne institusjonen og være mer inkluderende på. Museet deler noe av makten vi har til å velge hvilke historier som skal fortelles, med aktørene som blir involvert. Historier som aldri før har blitt fortalt, kan på denne måten komme helt i forgrunnen, forklarer Treimo.

16.-17. februar i år holdes midtveiskonferansen for «Tingenes Metode»: «Texts and Things». Samtidig åpner utstillingen «Grossraum» på Norsk Teknisk Museum. Den har blitt til med utgangspunkt i et stort, Forskningsrådsfinansiert forskningsprosjekt ved NTNU og Teknisk Museum fra 2010, om tvangsarbeidets politiske økonomi og organisasjon Tødt i Norge under okkupasjonen.

– HVEM HAR VÆRT BORTI DENNE STEINEN?

I Østfold fantes et steinhoggeri hvor man under okkupasjonen hogde ut granittstein etter tegninger fra Albert Speer. Steinene skulle brukes i Hitlers vanvittige triumfbue i Berlin. Buen ble aldri bygd og steinene har bare blitt liggende

igjen. En av dem er representert i «Grossraum».

– Hvem har vært borti denne steinen? Blant andre steinhoggeren, men også han fyren som har den i hagen i dag. Begge er relevante og kan tilføre en spesiell kunnskap. Vi har prøvd å systematisk forfølge relasjonene til tingene. Disse steinene tok oss blant annet til en hage i Fredrikstad og til en enorm «betongplugg» i Berlin, «Schwerbelastungskörper», som står der triumfbuen var planlagt. «Pluggen» er rett og slett et måleinstrument som ble satt opp i 1941, for å sjekke hvor mye vekt grunnen tåler, forklarer førstekonservator Ketil Andersen som er prosjektleder for utstillingen og «Store ting», et av de fem delprosjektene i «Tingenes Metode».

– En ting er relasjonell. Den er knyttet til andre gjenstander, mennesker og saksforhold. Ved å følge relasjonen til gjenstanden finner vi andre historier og meninger hos tingene. Granittsteinen har fått flere historier og mer mening knyttet til seg.

– NYTTIGE PERSPEKTIVER

Å følge nettverket til tingene er et kjent perspektiv innen ny materialitetsforskning.

Lise Camilla Ruud, museolog og postdoktor på Institutt for kulturstudier og orientalske språk (IKOS) ved Universitetet i Oslo har selv anvendt dette perspektivet i sin forskning. Hun mener «Tingenes Metode» er et spennende prosjekt som kan tilføre mange museumssamlinger nytt liv.

– Hvordan skiller dette seg fra tradisjonell museumsforskning?

– Det skiller seg ikke egentlig så mye fra tidligere museumsforskning, tvert om så har det å gå tett på gjenstander lange tradisjoner i etnologien og museumsforskningen. Men metoden skiller seg fra den tekst-inspirerte vendingen vi har sett de siste tiårene. Satt på spissen skulle plutselig alle ting «leses» som tekster, og ble nærmest redusert til tomme skall, til beholdere for tilskrevet mening. Samtidig var denne forskningen en øyeåpner

for å se noe av det rike meningsinnholdet som kan tillegges ting. Den nye materialitetsforskningen tar tingenes meningsmangfold videre, samtidig som den gir gjenstandene aktørstatus.

Kulturrådets museumsprogram for samfunnsrolle er et program som understreker at deltakende prosjekter skal «sette mennesket i sentrum». Ruud mener prosjektet forholder seg til føringene på en interessant måte.

– Prosjektene i «Tingenes Metode» svarer på de statlige styringssignalene samtidig som det kan tolkes

som en kritikk av samfunnsrolle-begrepet, mener hun.

– Ved å trekke nye grupper inn i prosjektene, oppfyller de kravene til samfunnsrolle-programmet. Men enda mer oppfyller de prosjektets egen metodiske forutsetning om at ting ikke er

statiske med et gitt innhold, men i stedet fleksible og mangfoldige:

– Mennesket sidestilles med ting, tekst, bilder og andre kilder når de museale fortellingene blir til, og kan derfor tolkes som en kritikk av det menneskesentrerte samfunnsrolle-begrepet. Museenes varemærke er jo at de alltid har vært gjenstandenes høyborg, og mange museumsfolk mener nok at gjenstandene bør være utgangspunktet for museenes fremtid og fornying. Og «Tingenes Metode» viser at dette er fullt mulig: et mangfold av fortellinger, gamle og nye, kan rommes i den samme gjenstanden.

LAR TINGENE BESTEMME

Henrik Treimo er enig i en slik tolkning av prosjektet, men sier at det ikke har vært intensjonen å kritisere samfunnsrolle-begrepet som sådan, snarere å utvide det.

– Vi ønsker å undersøke hvordan museene kan bevare sitt gjenstands-fokus og samtidig utøve en mer inkluderende samfunnsrolle. Innsikter fra materielle kulturstudier, der ting er sammenvevet med samfunnet, åpner for å se på museenes gjenstander som potensielle forsamlinger. Satt helt på spissen, kan tingene bestemme hvem som skal inkluderes i et prosjekt. På den måten overfører

Ved å følge relasjonen til gjenstanden finner vi andre historier og meninger hos tingene.

HITLERS TRIUMFBUE

skulle realiseres ved hjelp av bl.a. denne granittsteinen hogd ut i Østfold, etter tegninger av Albert Speer.

FOTO: THOMAS JOHANNESSEN

FOTO: THOMAS JOHANNESSEN

BETONGKOLOSS svevende i taket skal gi publikum en opplevelse av dimensjon og målestokk.

museene noe av sin makt til å definere hvem som skal inkluderes til tingene.

– Målet er å utforske en metode som tar utgangspunkt i det alle museer deler, nemlig gjenstander og samlinger, og som tilrettelegger for inkludering av samfunnet utenfor i museenes arbeid.

VIL DELE ERFARINGER

Et sentralt mål med «Tingenes Metode» er at erfaringene og de metodiske innsiktene som kommer ut av prosjektet, skal ha overføringsverdi for andre museer.

– Vi håper å kunne dele erfaringer og bidra med en analyse og beskrivelse av en arbeidsmetode som er stringent nok til at

• EN MUSEUMSPRAKSIS SOM INTERGAEER FORSKNING-FORVALTNING-FORMIDLING MED MUSEENES SAMFUNNSROLLE.

GJENSTANDER OG SAMLINGER ER BÅDE MATERIELE FAKTA (matters of fact) OG MATERIELE SAKER (matters of concern) ⇒ TING

TING BETYR BÅDE OBJEKT OG FORSAMLING

HVEM KALLER TINGENE PÅ?

FOTO: SIGNY NORENDAL

«HVEM KALLER tingene på?» - er et av utgangsspørsmålene til prosjektgruppa i «Tingenes Metode».

den brukes av andre museer for å planlegge sitt arbeid, og samtidig åpen nok til å kunne benyttes på vidt ulike prosjekter. Det å skape diskusjoner og analytisk tenkning omkring de metodene museene benytter seg av, og om hvordan vi utover vår samfunnsrolle, er en selvstendig og viktig ambisjon ved prosjektet, sier Treimo.

DELPROSJEKTENE I TINGENES METODE:

SKJELETTET og preparater ble satt på et bord, og ble utgangspunkt for diskusjoner mellom personer som kunne ha en relasjon til samlingen. Ellen Lange, prosjektleder og historisk konservator ved Medisinsk museum, ser vi i det nederste bildet.

FOTO: SIGNY NORDAL

SKJELETTENE UT AV SKAPET

Delprosjektet Skjeletter i skapet

I 2002 ble Nasjonalt medisinsk museum etablert ved Norsk Teknisk Museum. Gjenstandssamlingen fra det gamle Rikshospitalet ble overført til museet. En sentral del av denne samlingen er det humane-biologiske materialet. Det er spritpreparater med menneskelige organer, vevspreparater (hud), embryoer/fostre og noen skjelettpreparater. Samlingen er nokså uordnet og kunnskapen om gjenstandene er begrenset.

- Vi har lenge vært usikre på hva vi skal gjøre med denne samlingen. Hva er den riktige og mest respektfulle måten å behandle de menneskelige levningene på? Hva har vi å formidle om disse tingene? sier Ellen Lange, prosjektleder og historisk konservator ved Medisinsk museum.

I desember 2016 inviterte de personer som på ulike måter var knyttet til samlingen til en todagers workshop; prosjektet «Skjeletter i skapet». En rekke skjeletter og preparater ble satt på et bord i LAB-en og var utgangspunktet for diskusjonene

og interaksjonene mellom blant andre en prest, kunstnere, kulturforskere, en museumsformidler, konservatorer og en som arbeider ved Rikshospitalet med organer donert til forskning.

- Med disse to intensive dagene, med så ulike mennesker som bidro, har samlingen blitt tilført mange nye perspektiver. Vi berørte det meste; de enkelte gjenstandenes og samlingenes historie, betydning, bruk og bevaring store spørsmål av eksistensiell art om liv og død og forståelsen av normalitet.

- Fikk dere noen svar eller ble det bare flere spørsmål?

- Av og til fikk vi antydninger til svar. For eksempel i spørsmålet om hvordan man kan opptre respektfullt overfor et slikt materiale. Her er jeg blitt mer bevisst mitt eget ståsted: Så lenge mate-

FOTO: INGRI THOMSEN

rialet ikke ligger i jorda, men nå en gang er i museumsinstitusjonens varetekt, da er vår jobb å gjøre det til en del av den kollektive hukommelsen. Vi må møte gjenstandene med det alvor og den nysgjerrighet de fortjener, og forvalte, formidle og forske skikkelig på dette. Det innebærer flere ting: Vi må konservere og registrere bedre. Vi må finne fornuftige spørsmål å stille disse gjenstandene, slik at de bidrar til ny kunnskap og refleksjon. Og vi må forfølge spørsmålene. Blant de tingene vi vil finne ut mer om, er hvilke

kontekster materialet har blitt samlet inn i og hvordan det er blitt brukt, sier Lange.

Hva er den riktige og mest respektfulle måten å behandle de menneskelige levningene på?

SUN POCKET: Utstillingen «Folkeobservatoriet» på Teknisk Museum, lagd i samarbeid med kunstnerne Marius Eng og Jordan Rosenfeldt. Delene av kikkerten til Olsen ble stilt ut på linje med de andre kunstverkene i utstillingen, delvis tildekket av støvcoverne de vanligvis ligger på lager med. I bakgrunnen er verket «Sun pocket» av kunstner Peter Shire.

Kikkerten ble stilt ut i alle sine mer eller mindre rustne deler.

GA FRA SEG MAKT

Delprosjektet Olsens kikkert

Olsens kikkert er et av de avsluttede delprosjektene i «Tingenes Metode». Olsens kikkert var Nord-Europas største stjernekkikkert satt opp i et folkeobservatorium på Abelhaugen i Slottsparken i Oslo i 1885. Dette var antakelig verdens første folkeobservatorium, og ble en kjempesuksess i de få årene den sto der. Da observatoriet sto i veien for hvor Drammensveien skulle utvides, ble et nytt bygget i Holmenkollen. Kikkerten ble flyttet dit og observatoriet var i drift til Olsen døde 1921. Kikkerten kom til Teknisk museums samlinger i 1948.

Ambisjonen har alltid vært å sette den i stand, men den har blitt liggende lagret i nesten hundre år. Observa-

toriet i Holmenkollen er gjort om til kunstnerbolig. Der bodde kunstner Marius Engh, som i 2013 tok initiativ til et samarbeid med museet.

Alle delene de kunne finne av kikkerten ble hentet inn til museet og lagt utover gulvet i LAB-en, der mye av arbeidet i «Tingenes Metode» skjer.

Kuratorer, konservatorer, utstillingsbyggere, instrumenteksperter og kunstnere ble innkalt, og man hadde en workshop på 100 timer. Det ble jobbet med kikkertens tilstand og montering, med hvordan den kunne konseptualiseres kunstnerisk, med kikkertens og observatoriets dokumentasjon og biografi. Spiren til et framtidig utstillingsprosjekt var sådd.

Høsten 2016 åpnet utstillingen «Folkeobservatoriet», på observatoriet i Holmenkollen og på Teknisk Museum. 20 samtdiskunstnere deltok med ulike installasjoner og kunstverk. Kikkerten ble stilt ut i alle sine mer eller mindre rustne deler.

– Tingen kalte på Engh. Han og de andre kunstnerne tok nesten helt kontrollen på konseptualiseringen. Det ble et kjempefint resultat, der kikkerten ble en del av en kunstutstilling og en historie om selve det å se. Dette viser hvordan museer ved å åpne seg og invitere andre til å arbeide med gjenstandene, kan få fram stemmer og perspektiver som de ellers ikke ville fått.

TINGENE I LANDSKAPET

Delprosjektet Store ting

Tittelen «Grossraum» på utstillingen som åpner 16. februar, peker mot de mange store objektene som foreligger fra okkupasjonshistorien. Som ledd i prosjektet, og som en del av «Tingenes Metode», gjennomførte museet workshopen «Store ting» høsten 2015.

Sammen med en gjeng BA-studenter fra Akademi for scenekunst, Høgskolen i Østfold, dro de involverte fra Teknisk Museum til et bunkeranlegg på Nøtterøy og Tjøme, et av de 15 000 betongkonstruksjonene som til sammen utgjør Atlanterhavsvollen.

Hvordan få så store ting inn på museum? Scenografistudentene fikk i oppgave å ta innover seg dimensjonene, og jobbe med ideer for å ta store, uflyttbare objekter og gjøre de om til en museumsopplevelse.

– Atlanterhavsvollen er uforståelig stor. Det er et sammenhengende beltet av betongbunkere, batterier og skytestillinger, fra Biscayabukta til Kirkenes. Poenget med slike gigantiske byggverk er å få menneskene til å framstå som små, byggverkene kan forstås som uttrykk for nazismens rompolitikk, «the politics of space», sier førstekonservator og prosjektleder for «Grossraum» Ketil Andersen.

For utstillingsscenografien i «Grossraum» ble arbeidet med Store ting-prosjektet betydningsfullt.

– Det ble utviklet viktige ideer og innspill til hvordan selve betydningen av målestokk og dimensjon kunne gjøres til et utstillingsobjekt, sier Andersen.

STORE TING: På veg inn i Grossraum-utstillingen som åpner 16. februar kan du gå fra Biscaya til Kirkenes langs denne kystlinjen på gulvet. Her ligger Atlanterhavsvollen.

EN BOLLE FRA KONGO

Delprosjektet Kongoblikk

En unnselig keramikkbolle fra Kongo, var den gjenstanden som vakte de sterke minnene da den ble vist fram for en gruppe kongolesere på Kulturhistorisk museum i Oslo, i arbeidet med utstillingen «Kongoblikk». På forhånd hadde en mindre gruppe kongolesere vært med inn i magasinene og plukket ut gjenstander fra museets ganske store Kongosamling. Utvalget ble presentert på et seminar hvor invitasjonen var gått åpent ut i de kongolesiske miljøene her i landet.

– Det viste seg at alle hadde et forhold til denne bollen. Det var rett og slett «gryta hennar mor», sier prosjektansvarlig Tone Simensen Karlgård ved KHM.

– Den vakte så mange minner, diskusjoner og samtaler. Det var den bestemor kokte mat i over ilden, plassert på tre steiner. Materialet inneholder et mineral, antakelig jern, som både avgir god smak og som skal være sunt og bra, spesielt for gravide.

Det ble tidlig klart at kongoleserne selv ønsket en utstilling som kunne bidra til kunnskap om, og et positivt forhold til egen identitet og historie.

– Underveis i arbeidet erfarte jeg hvor viktig det var at vi må komme oss videre fra den postkoloniale kritikken av hvordan gjenstandene kom til museet. Utstillingen er blitt kritisert for ikke å vektlegge denne historien, men det var et ettertrykkelig ønske fra medkurator Isabelle Riziki Maroy og andre deltakere i prosjektet at de ønsket et annet fokus, sier Simensen Karlgård.

Hun understreker at de fleste kongolesere som bor i Norge i dag har vokst opp i byer og har heller ikke bakgrunn fra landsbygda. For dem er mange av tingene fra Kongo minnegjenstander som forteller om en ukjent, variert kultur for over 100 år siden.

– Det er egentlig litt etnosentrisk å alltid konsentrere seg om kolonihistorien. Om vi hadde gjort det i denne utstillingen, hadde vi gått glipp av mange dimensjoner ved både enkeltgjenstandene og kulturhistorien, sier Simensen Karlgård, som opplever de gode møtene og interessante seminarne som noe av det mest verdifulle som har foregått i prosjektet.

”
Det viste seg at
alle hadde et
forhold til denne
bollen.

EN GRUPPE kongolesere var med i magasinene og valgte ut gjenstandene til Kongoblikk-utstillingen på KHM, UiO. Keramikkbollen som vakte så sterke minner ses nederst til venstre i monteret.

TING? Gutt studerer kvinneskjelett på Bymuseet.

”
Med prosjektet, som skal bli en egen utstilling, vil museet
snu dialogen og tilføre gamle ting nye fortellinger.

Å SNU DIALOGEN

Delprosjektet Tingene taler

Oslo Museums prosjekt har undertittelen «Gamle ting + nye folk = Nye fortellinger», og tar sikte på å få fram nye osloboeres historier, gjennom tingene. Deltakere fra en språkkafe på Deichmanske bibliotek i bydel Stovner, er invitert til å ta bilder av og skrive sine egne fortellinger knyttet til ting i Bymuseets utstilling «Oslove».

Hvilke ting mener nykommerne at forteller deres oslohistorie? Med prosjektet, som skal bli en egen utstilling, vil museet snu dialogen og tilføre gamle ting nye fortellinger. Første møte på museet med deltakerne var fredag 28. januar, og museet planlegger utstillingsåpning 25. april.